



**REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT
DHE SPORTIT
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT**

**PROGRAM ORIENTUES
PËR MATURËN SHTETËRORE**

(Provim me zgjedhje)

**LËNDA:
QYTETARIA**

**Koordinator: Astrit Dautaj
Viti shkollor: 2013 -2014**

**TIRANË
JANAR, 2014**

1. UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi orientues për lëndën me zgjedhje “Qytetaria”, përfshin konceptet më të rëndësishme të lëndës, si dhe njohuritë dhe shprehjet themelore që synohen në këtë lëndë. Ky program është bazuar në programin ekzistues të lëndës “Qytetaria”, të zhvilluar në klasat 10-11-të të shkollave të mesme.

Programi orientues për provimin me zgjedhje të lëndës “Qytetaria”, i vlefshëm për provimet me zgjedhje në kuadrin e Maturës Shtetërore për vitin shkollor 2013 - 2014, përbën një dokument të vlefshëm për shkollën e mesme, për nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e konsultimit ose të vlerësimit për provimet e Maturës Shtetërore.

1. Programi orienton **nxënësit** për përvetësimin e materialeve kyçe mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndës “Qytetaria”, si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.
2. Programi përmban informacionin e nevojshëm orientues për **mësuesit** e lëndës “Qytetaria” të shkollës së mesme, që do të përgatisin maurantët për provimin e kësaj lënde me zgjedhje në Maturën Shtetërore.
3. Programi përbën një dokument zyrtar që duhet zbatuar me korrektesë nga **specialistët e vlerësimit**, të përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të lëndës “Qytetaria”, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të interesuara.

Kujdes i veçantë duhet bërë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe të tezës së provimit të lëndës “Qytetaria” të cilët **nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program**. Banka e pyetjeve dhe teza e provimit të përmbajnë njohuri dhe koncepte të parashikuara në programin lëndor dhe të trajtuara në tekstet e mësimorë.

Mësuesit që do të përgatitin nxënësit për provimin e lëndës “Qytetaria” t’i aftësojnë nxënësit jo vetëm për çështjet mësimore, njohuritë, konceptet dhe shprehjet e përcaktuara në këtë program, por të trajtojnë me ta edhe çështje që nuk trajtohen në tekstin e përzgjedhur, por që përmbajnë informacion të rëndësishëm dhe ndihmojnë nxënësit për të përvetësuar më mirë materialin e zgjedhur për provim.

Përgatitja e nxënësve për provimin e lëndës “Qytetaria” të bëhet në mënyrë të vazhdueshme, që nxënësit të sigurojnë cilësinë e nxënies së çështjeve mësimore, të koncepteve kyçe dhe të aftësive intelektuale të përcaktuara në program.

Kujdes!

Në rastet kur njëri prej teksteve alternative nuk trajton një objektiv të caktuar të programit, atëherë **mësuesi** i lëndës, **që ka përzgjedhur këtë tekst, ka detyrën të plotësojë informacionin e domosdoshëm për realizimin e objektivit të porealizuar.**

Nuk është detyrë e nxënësit të sigurojë tekste të tjera për të realizuar objektivat e munguar!

1.1 UDHËZIM I VEÇANTË

Testi në provimin me zgjedhje të maturës shtetërore në lëndën “Qytetaria”, do të ndërtohet në bazë të kërkesave dhe objektivave të programit të lëndës “Qytetaria 10-11”.

Testi **synon të vlerësojë atë çfarë di dhe është i aftë të bëjë nxënësi në fund të shkollës së mesme në lëndën e qytetarisë**, duke u bazuar në kërkesat e programit dhe në mundësitë që ofrojnë tekstet.

Kjo do të thotë se:

1. Maturanti testohet për të vlerësuar shkallën e përvetësimit prej tij të njohurive, të ideve dhe të koncepteve bazë të lëndës. Programi në vijim përmban pikërisht fushat, temat, çështjet dhe konceptet kryesore të përzgjedhura për t’u testuar në këtë provim.
2. Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme, të synuara nga programi dhe të zhvilluara gjatë në lëndën e qytetarisë në shkollë, të tilla si:

1. Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar (nivel i ulët i aftësive intelektuale).
2. Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar (nivel mesatar i aftësive intelektuale).
3. Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë i aftësive intelektuale).

1. Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar

- **Të identifikosh** do të thotë të zbulosh kuptimin e gjërave të prekshme (p. sh., ministrat) ose jo të prekshme (p.sh., koncepte, të tilla si: drejtësia, barazia etj.). Të identifikosh diçka, do të thotë ta dallosh atë nga diçka tjetër, ta klasifikosh ose ta gruposh sipas ngjashmërisë etj.
- **Të përshkruash** do të thotë të dallosh, me shkrim ose me gojë, karakteristikat kryesore të një sendi ose dukurie. Këto mund të jenë sende të prekshme, konkrete, por mund të jenë edhe procese, institucione, qëllime etj.

2. Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar

- Të **shpjegosh** do të thotë të identifikosh, të përshkruash, të qartësosh ose të interpretosh diçka, p.sh.: shkaqet e ngjarjeve, kuptimin e ngjarjeve ose ideve të caktuara, arsyet për ndërmarrjen e veprimeve ose qëndrimeve të caktuara.
- Të **analizosh** do të thotë të ndash diçka në pjesët e saj përbërëse për të qartësuar kuptimin ose rëndësinë e saj, për shembull, për të kuptuar shkaqet e ngjarjeve, pjesët përbërëse dhe pasojat e ideve, e proceseve të caktuara shoqërore, politike ose ekonomike.

3. Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara

- **Të vlerësosh** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të gjykuar, p.sh., për anët e forta ose të dobëta të qëndrimeve që lidhen me çështje të caktuara, synime, mjete etj.

- **Të marrësh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh kritere ose standarde për të arritur në një qëndrim që individi e zgjedh nga një numër i caktuar qëndrimesh ose në një qëndrim të ri.
- **Të mbrosh një qëndrim të caktuar** do të thotë të përdorësh argumente dhe fakte që mbështetin atë qëndrim, ose të kundërshtosh një qëndrim të caktuar, duke marrë parasysh edhe argumentet që i kundërvihen qëndrimit tënd.

Model i shpërndarjes së pikëve që rrjedhin nga pyetje të niveleve të ndryshme në test

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli i ulët	Niveli mesatar	Niveli lartë
Aftësia për të identifikuar dhe për të përshkruar...	Aftësia për të shpjeguar dhe për të analizuar...	Aftësia për të vlerësuar, për të marrë dhe për të mbrojtur një qëndrim të caktuar...
40%	40%	20%

Shembuj rezultatesh komplekse të nxëni, që mund të maten/vlerësohen:

1. me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, të cilët nxënësi, pasi i lexon ose i analizon në një material të caktuar informativ, i plotëson me një ose me më shumë detyra;
2. me anë të testeve me përgjigje të kufizuara;
3. me anë të testeve me përgjigje të zgjeruara.

1. Rezultate të nxëni, që mund të vlerësohen me anë të testeve që varen nga një kontekst i caktuar, janë, për shembull, aftësitë:

1. për të dalluar lidhjet shkak-pasojë;
2. për të dalluar zbatimin e parimeve;
3. për të dalluar argumentet që kanë lidhje me çështjen;
4. për të dalluar hipoteza të arsyeshme;

5. për të dalluar përfundime të vlefshme etj.

2. Rezultate të nxëni, që mund të vlerësohen me anë të eseve me përgjigje të kufizuara, janë, për shembull, aftësitë:

1. për të shpjeguar lidhjet shkak-pasojë;
2. për të përshkruar zbatimin e parimeve;
3. për të paraqitur argumente të vlefshme;
4. për të formuluar hipoteza të arsyeshme;
5. për të formuluar përfundime të vlefshme.

3. Rezultate të nxëni, që mund të vlerësohen me anë të eseve me përgjigje të zgjeruara, janë, për shembull, aftësitë:

1. për të prodhuar, për të organizuar dhe për të shprehur ide;
2. për të lidhur të nxënit në fusha të ndryshme të dijes;
3. për të krijuar modele origjinale;
4. për të vlerësuar ide të vlefshme.

2. OBJEKTIVAT E PROGRAMIT SIPAS LINJAVE PËRKATËSE

Nr.	Linja	Objektivat
1	Ligji dhe ne	Nxënësi të jetë i aftë: <ul style="list-style-type: none"> - të shpjegojë qëllimin e ligjit; - të analizojë funksionet e ligjit në shoqëri; - të identifikojë pasojat e veprimit apo mosveprimit të ligjit në shoqëri; - të identifikojë vlerat që qëndrojnë në themel të ligjeve; - të shpjegojë domosdoshmërinë e llojeve të ndryshme të ligjit në shoqëri;

		<ul style="list-style-type: none"> - të evidentojë dhe analizojë faktorët që ndikojnë në qëndrimin e tij ndaj zbatimit të ligjit.
2	Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë parimet kryesore të mishëruara në kushtetutën shqiptare; - të argumentojë rëndësinë e mbështetjes në parimet e kushtetutës për hartimin dhe zbatimin e ligjeve; - të argumentojë domosdoshmërinë dhe rëndësinë e përmirësimit të kushtetutës në përputhje me dinamizmin dhe veçoritë e jetës ekonomike, sociale e politike të shoqërisë.
3	Familja	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë evolucionin historik të familjes; - të përshkruajë funksionet kryesore të familjes; - të dallojë lidhjet që ekzistojnë ndërmjet zhvillimit demografik dhe plakjes së popullsisë; - të përshkruajë disa nga problemet e familjes së sotme.
4	Shkolla	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të argumentojë rëndësinë e mbrojtjes me ligj të së drejtës për arsimim; - të përshkruajë ndryshimet e shkollës në vite; - të përshkruajë mundësitë që ofron arsimimi në shkollë; - të dallojë rolin e shkollës dhe të mësuesve; - të tregojë disa nga problemet me të cilat përballlet arsimit dhe shkolla jonë sot.
5	Fëmijëria	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të japë përcaktimin ligjor të termit <i>fëmijë</i>; - të përshkruajë përgjegjësinë civile dhe penale të fëmijëve sipas ligjit shqiptar; - të përshkruajë ligjet shqiptare që kanë të bëjnë me mbrojtjen dhe kujdesin për fëmijët.

6	Rritja e fëmijës, ndryshimet	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë disa nga ndryshimet fizike dhe psikologjike që pëson para adoleshencës (10-14 vjeç); - të rendisë disa nga problemet me të cilat përballet në jetën e përditshme me bashkëmoshatarët dhe të rriturit; - të dallojë disa nga arsyet pse të rriturit dhe fëmijët kanë pikëpamje të ndryshme.
7	Puna	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të japë një përcaktim të termave <i>punë</i> dhe <i>punoj</i>; - të rendisë lloje të ndryshme punësh; - të rendisë të drejtat dhe detyrimet e punëtorëve sipas legjislacionit shqiptar për punën; - të rendisë disa nga hapat e domosdoshëm për të kërkuar punë; - të përshkruajë tablonë e disa prej ndryshimeve kryesore që ka pësuar bota e punës në shoqërinë shqiptare dhe pasojat e tyre për botën e punës në Shqipëri; - të përshkruajë disa nga tiparet kryesore të botës së punës në Europë dhe kërkesat që shtron ajo për të rinjtë shqiptarë, që dëshirojnë të jetojnë në të; - të parashikojë pasoja në aspekte të ndryshme të jetës së fëmijës, qëndrime ose praktika të caktuara, që lidhen me punën e fëmijëve në familje ose në shoqëri.
8	Mjedisi	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të dallojë rreziqet me të cilat përballet sot planeti ynë; - të rendisë disa prej angazhimeve ndërkombëtare për mbrojtjen e mjedisit; - të rendisë pasojat që ka prishja e ekuilibrave

		<p>ekologjikë për planetin dhe jetën e njeriut dhe të parashikojë disa nga pasojat që kanë për brezat e ardhshëm zgjedhjet që bëjnë individët, grupet ose shteti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë detyrimet ligjore të shtetit shqiptar për mbrojtjen e mjedisit; - të përkufizojë termin <i>zhvillim i qëndrueshëm</i>; - të përshkruajë me fjalët e tij përmbajtjen e ligjeve kryesore për mbrojtjen e mjedisit dhe të zhvillimit të qëndrueshëm;
9	Shëndeti	<ul style="list-style-type: none"> - të japë një përkufizim për shëndetin; - të rendisë rreziqet kryesore që kërcënojnë shëndetin; - të shpjegojë rëndësinë e informacionit dhe të parandalimit për mbrojtjen e shëndetit; - të përshkruajë dëmet që shkaktojnë disa prej armiqve të shëndetit, si: droga, alkooli, duhani etj; - të argumentojë, bazuar në ligjin shqiptar, rëndësinë e luftës kundër këtyre armiqve të shëndetit.
10	Ushqimi	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë ç’do të thotë të ushqehesh; - të përdorë, duke u mbështetur edhe në njohuritë e marra nga lëndët e tjera (biologji, kimi) konceptet kryesore fiziologjike, që lidhen me të ushqyerit, për përshkrimin ose argumentimin e qëndrimeve të ndryshme qytetare; - të rendisë disa nga ushqimet më të shëndetshme mbi bazën e kritereve shkencore; - të shpjegojë rëndësinë e të ushqyerit në mënyrë të baraspeshuar; - të përshkruajë disa nga sëmundjet që lidhen me qëndrimin ndaj të ushqyerit;

		<ul style="list-style-type: none"> - të dallojë ushqimet natyrore e të shëndetshme nga ato të ndryshuara; - të përdorë ligjin shqiptar që mbron të drejtat e individit në fushën e ushqimit, për të mbrojtur veten dhe të tjerët nga ushqimet e ndryshuara.
11	Konsumatori	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përcaktojë përmbajtjen e konceptit konsumator dhe të përshkruajë të drejtat dhe detyrimet e konsumatorit; - të përshkruajë disa nga faktorët që ndikojnë në sjelljet e konsumatorit; - të përshkruajë dhe të analizojë elementet kryesore të kontratës së shitblerjes; - të shpjegojë elementet dhe rëndësinë e garancisë për respektimin e të drejtave dhe të detyrimeve të konsumatorit; - të përshkruajë funksionet e reklamës dhe të analizojë raste të keqpërdorimit të saj, si shkelje të interesave dhe të të drejtave të konsumatorit.
12	Siguria rrugore	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të dallojë sinjalet kryesore rrugore që rregullojnë qarkullimin e këmbësorëve, të biçikletave, të motoçikletave dhe të automjeteve; - të marrë vendim për lëvizjen e tij në rrugë në përputhje me rregullat e qarkullimit rrugor.
13	Informimi	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përcaktojë konceptin <i>informacion</i>; - të përshkruajë mjetet kryesore tradicionale dhe të reja të informacionit; - të rendisë mundësitë dhe kufizimet e informacionit; - të vlerësojë ligjin shqiptar të medias.

1. PESHA SIPAS LINJAVE

Nr.	Linja	Pesha (në përqindje)
1	Ligji dhe ne	7%
2	Kushtetuta e Shqipërisë dhe të drejtat e njeriut	7%
3	Familja	8%
4	Shkolla	6%
5	Fëmijëria	8%
6	Rritja e fëmijës, ndryshimet	7%
7	Puna	8%
8	Mjedisi	9%
9	Shëndeti	8%
10	Ushqimi	7%
11	Konsumatori	7%
12	Siguria rrugore	9%
13	Informimi	9%
Totali:		100%